

Harold Gramatges Leyte-Vidal

Harold Gramatges

Zittend aan een tafel in een restaurant in Bogotá bekeken Harold, zijn echtgenote Manila, Alain de fluitist en ik het menu toen de Maestro, die over zijn bril heen zat te lezen met zijn ogen bijna op het papier, plotseling verzuchtte: "Ik vraag me af wat er nu in Hato Viejo gebeurt..."

Met die vraag verbrak hij niet alleen de stilte tussen ons, maar vernietigde hij ook mijn idee van wat een componist van zijn kaliber was, een intellectueel van zijn formaat. Harold Gramatges verwees naar niets meer en niets minder dan de huidige Cubaanse televisiesoap. Overtuigd als ik was dat hij, een compositie-icoon, al zijn tijd besteedde aan het lezen van literatuur en filosofie, het luisteren naar opnames van de grote klassiekers, het analyseren van partituren, het praten met zijn leeftijdsgenoten – de wijze mannen en geleerden van zijn generatie – kon ik niks anders doen dan droog slikken en een broodje in mijn mond stoppen.

Het was 1997. We waren in Colombia uitgenodigd voor het Internationale Festival voor Hedendaagse Muziek om hem te eren in verband met de Tomás Luis de Victoria-prijs. Deze onderscheiding, die een jaar eerder aan de Maestro werd toegekend voor zijn belangrijke, transformerende bijdrage aan de muziek van Ibero-Amerika in de 20e eeuw, is de hoogste eer die aan een levende componist wordt toegekend en dit festival wijdde een avond aan zijn muziek middels een recital dat zou worden uitgevoerd door Alain Alfonso, bariton Ramón Calzadilla en ik... En Harold miste niet alleen zijn soap, maar hij liet ons dat ook nog weten! Groots.

Harold Gramatges was een slanke man met een nobele figuur, een langzame gang en weinig gebaren. Hij sprak met zachte stem met het sympathieke accent van Oost-Cuba, waar hij geboren was. En erg welbespraakt. Zijn geleerdheid was nooit bekakt, integendeel, hij leek de behoefte te hebben om formaliteiten te doorbreken en elke zweem van arrogantie te vermijden door zijn spraak te besprenkelen met humoristische woorden of uitdrukkingen. Soms overdreef hij gewoon zijn oosterse accent of liet hij de 'd' weg in zijn (Spaanse) deelwoorden, waardoor hij aan gratie won en plechtigheid neutraliseerde. In tegenstelling tot veel intellectuelen, deed kennis zijn gezicht niet verwelken of zijn karakter verzuren, en sarcasme heeft hem nooit besmet. Hij was tactvol, vriendelijk, vrijgevig en hield van het leven en mysterie.

De Maestro had een solide vak verworven in de klaslokalen van Amadeo Roldán en José Ardévol in de jaren 1940 (een zeer productief decennium van de Cubaanse cultuur: het tijdschrift *Origenes*, het tijdschrift *Musicalia*, *Grupo Renovación Musical*, de tentoonstelling *Modern Cuban painters* in het MoMA, enz.). Hij perfectioneerde niet alleen zijn vaardigheden als componist, maar hij verdiepte en breidde ook zijn kennis van kunst, filosofie en cultuur uit in het algemeen. Gebruik makend van zijn technische meesterschap, zijn rigoureuze gevoel voor muzikale architectuur en zijn genegenheid voor populaire cultuur, creëerde hij bijna altijd populaire genres, met legeringen van het dansbare en het geleerde; niet vergeten dat hij een goede danser was (Cabrera Infante zegt het in *La Habana para un infante difunto*). Hij verbond met zijn fantasierijke intellect de basis aan de top: Stravinsky die zijn *changüí* melodie aan de oever van de Cauto rivier speelt; Hindemith die een *son* bedenkt op een Aires Libres del Prado terras.

De Maestro ontleedde nauwkeurig *habanera*, *son* of *danza*, eigende zich hun essenties toe en, eenmaal geïnternaliseerd, transformeerde hij ze in academische producten, in kunstwerken verrijkt met harmonische spanningen, heruitvindingen van intervallen, ritmische aanpassingen, structurele uitwerkingen in combinatie met verschillende compositietechnieken, waarbij hij ons net zo goed *sones* en *guajira* als een toccata teruggaf, als dat hij van de flamenco klaagzang sonatina maakte; en net zo goed de sarabanda en siciliana in een suite samenbracht, als dat hij Cervantes deed herleven middels de eigentijdse *danza*.

De dissonanten die het weefsel van zijn muzikale taal vormen, omcirkelden bijna altijd tonale centra of neigden naar tonaliteit, maar er was een periode dat de Maestro meer ging experimenteren. Hij legde dans en berekening opzij en liet zichzelf vloeien. Hij maakte abstracte muziek gebaseerd op improvisatie, op aleatorisme. Hij verkende de toonmogelijkheden van instrumenten verder dan het bekende, waarbij hij er ongebruikelijke klanken uit haalde, nieuwe klankuniversums creëerde, en onverwachte sferen voortbracht op de piano, op de fluit, of op de viool. Hij slaagde erin om een emotioneel vrije en krachtige taal te creëren waarin de uitvoerende tijdens de uitvoering kan creëren, alhoewel binnen de door hem vastgestelde grenzen.

Het lijkt me echter dat in het algemeen de muziek van Harold eerder dan honing de uitvoerig geconstrueerde honingraat is. Het is een Franse tuin, eerder het bos dan het oerwoud, of een oerwoud in een kas. Het gaat minder om het vermaak dan om de perfect ontworpen machine die het produceert.

Harold Gramatges was ook een roepingspedagoog. Vanaf de tijd van *Nuestro Tiempo*, een vereniging die hij oprichtte in de jaren 50, tot aan zijn hoge leeftijd aan het Superieur Instituut voor Kunst (ISA), was hij altijd bezig met het overbrengen van zijn kennis. Bij de ISA doceerde hij Compositie en Analytisch luisteren. Hij was een empathische, geduldige en effectieve leraar op wie we allemaal erg gesteld waren. Altijd omringd door jonge mensen, behield hij een frisse geest, een nieuwsgierige gezindheid: hij had het verleden geleefd en begreep de toekomst. Ik herinner me dat eens, toen ik hem bij het Instituut zag aankomen, ik het sterke contrast opmerkte tussen het explosieve groen van de natuur om hem heen en zijn sobere beeld van 'Janus Caribe', ongehaast door de tijd, zijn haar niet in de war gebracht door de wind, zijn kalmte onverstoord door de tropen, niet transpirerend in de zon.

Op een keer herinner ik me hem met een blauwe baard te hebben gezien en toen leek hij een personage uit een fantastisch verhaal dat uit een boek was ontsnapt. Nu zou het me helemaal niet verbazen als die overdreven blauwe baard een opzettelijke baldadigheid was tegen de ouderdom, net zoals ik weet dat het baldadigheid was toen hij een poster had meegenomen uit het kantoor van de festivaldirecteur in Bogotá, om ons vervolgens ondeugend lachend te vertellen: "Ik zag het, ik vond het leuk en ik rolde het op. Wie zou denken dat ik het had gestolen, ik, de grote geëerde componist."

Harold Gramatges Leyte-Vidal leefde een rijk leven en liet rijkdom na. Hij volgde zijn lotsbestemming en Cuba won. Hij stierf tevreden. Degenen onder ons die hem kenden, zullen zich hem herinneren als iemand die altijd klaar stond om de dromen van jonge muzikanten te ondersteunen, en ze te begeleiden en aan te sporen. We zullen hem herinneren als een inspirerende, stimulerende figuur die deel uitmaakte van een legendarisch verleden geleefd tussen mythische namen. We zullen hem herinneren als een van de meest geliefde, bewonderde en gerespecteerde mensen van de Cubaanse intelligentsia van de afgelopen tijd. En we zullen hem vooral herinneren met grote dankbaarheid.